

priznali državi najvišjo oblast: to so prej - po konkordatu - imeli najvišji cerkveni dostojanstveniki; šlo je zlasti za novošegno šolo in za sveti zakon. —

Prej je bilo že rečeno, kako močno je napredovalo šolstvo. Omenili smo tudi že novošegno šolo, ki je hrepelena in še hrepeni po samih vzorih na šolskem polju. — Ta razvitok šolstva je tudi močno pospeševal časnikarstvo ter nam celo vzbudil nekaj novih časopisov za šolo in pouk.

»Slovenski učitelji.«

glasilo učiteljskega na Štajerskem.

Prej omenjeno strankarsko cepljenje med Mladoslavenci in Staroslavenci se je pokazalo tudi med slovenskimi učitelji. Tako malo jih je bilo in takrat jih je bilo še precej manj od danes. Nalbrže so še nekateri drugi vzroki delovali na ono nesrečno dvojenje med njimi. — Razcepili so se bili! Novotarska stranka je zapustila dobro ukoreninjenega »Učiteljskega Tovariša« ter je ustanovila svoj poseben list »Slovenski učitelj«. Ta list za učitelje, odročilcelo in šolske prijatelje, je urejal in zalagal I. Lapaine, tedaj učitelj na Štajerskem. Izhajal je v Mariboru po trikrat v mesecu, a s prvim letnikom nehal leta 1873. Potem se je nekaj prelevil, zakaj naslednjega leta do njega smrti koncem petega tečaja (1877.) je bil »Slovenski učitelj« glasilo učiteljskega društva za slovenski Štajer. Izhajalo in zalagalo ga je rečeno društvo v Ljutomeru po dvakrat v mesecu, listnik je bil v Mariboru.

»Šola.«

glasilo goriških učiteljev.

Po prenehanju »Slovenskega učitelja« je ostal »Učiteljski Tovariš« znotraj sam edini slovenski šolski list, dokler se ni iznova pričelo cepljenje učiteljskega po kronovinah.

V solčnem Gorici je leta izhajati »Šola«. Zgodovinar slovenskega časnikarstva pravi v brošuri »Časnikarstvo in naši časniki« nastopno: »To glasilo goriških učiteljev se je leto otašati z letom 1880, ter se še sedaj oglašuje v zvezkih vsako leto (t. i. bilo leta 1884.). Tak list, četritletnik, je gotovo vreden vse pohvale in podpore, kakor hitro goriškim učiteljem ne zmanjkuje duševnega gradiva zanj, a pa gnotne zaloge.«

»Popotnik.«

Dalle piše: »Tam v Celju, v tem močno pomemčenem mestecu na Štajerskem, pa izhaja »Popotnik«, list za šolo in dom, in sicer 10. in 25. dne vsakega meseca. Tudi ta šolski časopis je leta 1880, zagledal beli dan. —

Kolik napredek v 40. letih, od leta 1843., ko smo dobili in imeli edine »Novice« do sedanjega časa, sedanjega leta (op. 1884.), ko prebujenemu narodu slovenskemu po raznih deželah in v raznih krajih izhaja 27 do 28 raznih slovenskih časopisov.«

»Slovenski učitelji.«

glasilo »Slomškove Zveze«

Dvajset let je preteklo, preden se je pojavil med slovenskimi časniki nov šolski list.

V 24. števu »Učit. Tov.« leta 1900. št. 1. v delegacijskem poročilu Zaveznege zborovanja v Mariboru to-le:

»Učiteljski Tovariš« in »Popotnik« sta dobila hudega konkurenta v novoustanovljenem listu »Slovenskem Učitelju«, katerega izdala neka stranka na Kranjskem, ki se je ravno s tem čtvom javno postavila proti ogromni večini slovenskega učiteljskega. Ker list ni mogel privabiti izmed zavednega učiteljskega skoro nobene naraščanja, je uprizorila dotična stranka agitacijo, da si »Slovenskega Učitelja« naroče kolikor mogoče vse šole, oziroma kraji šolski sveti.«

Danes vidimo, da je bila bojazen tedanjega poročevalca neopravičena. Kmalu za listom je ustanovila dotična politična stranka tudi učiteljsko organizacijo »Slomškovo Zvezo«, katere glasilo je postal »Slovenski Učitelj«. Tóda tudi s tem si ni bil list mnogo na boljšem, svojega namena stranka s tem ni dosegla, zakaj kakor živi danes organizacija od neposvetnega učiteljskega, od katehetov in duhovščine, tako živi in je odvisen tudi list sam še danes od katehetov in duhovščine.

»Jugoslovanski Učiteljski.«

Ob prevratu koncem leta 1918. je pričel izhajati »Jugoslovanski Učiteljski« kot glasilo organizacije učiteljske v Ljubljani. Prvi letnik je letos zaključil s šestimi številki.

Če se list reformira v dijaški list strokovnega značaja ter razširi svoj de-

lokrog na vsa jugoslovanska učiteljska, da nam bo razpravljati o dijaških vprašanjih našega naraščanja ter podaljšati o gibanju učiteljskega dijaštva vseh jugoslovanskih učiteljskih, ima list še lepo bodočnost pred seboj in se gotovo vzdrži.

Ostati pa mora strogo na nevtralnem podlagi ter nima izrazito zastopati nobene struje učiteljskega stanu in ima zasledovati stanovsko-politiške smotre zgolj v informativnem smislu.

Seznaniiti ima naš naraščaj z vseh stanovskimi smotri in organizacijami in tudi v tem oziru služiti kot nepristransko informativno glasilo našega dijaštva.

To bi bila tudi neobhodno potrebna izpopolnitev naše stanovsko-časnikarske organizacije, ki to bomo morali vzdržati v korist razvoja našega stanu.

Ustanovitev »Učiteljskega Tovariša«.

Na drugem mestu govorimo, kako težavno je bilo ustanovljati časopise v dobi, ko je pričel izhajati »Učiteljski Tovariš«. Od leta 1849 do 1861 so se oglašali razni glasovi o potrebi šolskega lista. Najbolj je pa propagiral to misel ustanovitelj »Učiteljskega Tovariša«, Andrej Praprotnik sam.

O tem piše A. Marn v svoji razpravi »Slovenska knjiga v XIX. veku« nastopno:

Marljivo se je oglašal A. Praprotnik v ljubih Bleiweisovih »Novicah« že leta 1849.

Tam piše v »Prijaznem pogovoru o šolskih rečeh« o potrebi učiteljskega časopisa, češ, slovenski učenci so nas že prekosili z »Vedežem«!

Z ozirom na tozadevni nasvet s Štajerskega je A. Praprotnik odgovoril:

Resnično bi učiteljski časopis k povzdigi šol in slovensčine veliko, veliko pripomogel. Poleg drugih potreb, ki jih šole in učenci krvavo pogrešajo, je gotovo tudi ta, da bi se učenci in vsi šolski prijatelji v lastnem časopisu bratsko in prijazno pomenili; kaj in kako bi bilo bolje za našo slovensko mladež, kako bi se ovire in protivniki odvrnili. — In važno je tudi to, da bi temu našemu časopisu dobili poštenega in učenega moža za urednika. —

Taki glasovi so se slišali v javnosti še večkrat, dokler ni leta 1860 stopil Praprotnik pred slovensko javnost z dovršenim dejstvom in napisal sledeče:

»Mnogo in lepo so že govorile »Novice« o učiteljskem časniku, in gotovo vsak učenik in šolski prijatelj mora potrditi tako lepo misel. Tudi mi, nekateri ljubljanski učenci, že davno srčno želimo, da bi imeli svoj časnik. Za tega voljo smo že zato nagovorili in dobili založnika, kar je za to treba.

Ako se nam vse po sreči izide, bomo začeli z novim letom, in sicer vsak mesec, izdati nov šolski list, ki bo govoril (glej prvi program!) — Tako bomo poskrbeli ter upamo in se trdno zanašamo, da nas bodo naši bratje in vsi drugi domorodci podpirali in nam pomagali. —

Tako je napovedal A. Praprotnik nov šolski list v »Novicah« leta 1860 str. 395, in 1. prosinca 1861 je izšel v Ljubljani »Učiteljski Tovariš«, list za šolo in dom, ki mu je bil tiskar in založnik J. R. Milica, odgovorni urednik pa Andrej Praprotnik. Praprotnik piše o tem v »Črticah iz mojega življenja« sam: »Leta 1861 sem osnoval in jel na svetlo izdati prvi slovenski šolski list »Učiteljski Tovariš«, katerega sem najprej sam spisoval.«

Marn piše o tem v »Slovenski knjigi v XIX. veku«: »Koliko je A. Praprotnik vam pisal v »Tovariša« ali koliko je trpel s svojim listom, ki ga je urejal 12 let zaporedoma, od 1861—1873, to se vse tukaj popisati ne more.«

Z veseljem so pozdravili učitelji ustanovitev »Učiteljskega Tovariša«. Z datumom decembra 1860. leta piše kot odgovor na prednaznanilo v »Novicah«, »Rodoljub Podratitovski« (Levičnik) v prvi številki »Uč. Tov.« v dopisu z gorejskih planin sledeče:

»Pozdravljena, srčno pozdravljena nam bodi, draga Ljubljana, ker izpolnila si želje vsakemu pravemu slovenskemu učitelju z ustanovitvijo novega učiteljskega časnika. — Učitelji peterih slovenskih škofij katerim vam je Bog dal dar posebne umnosti, podpirajte novo ustanovljeni časnik z obilnimi literarnimi doneski! — Kdor se zmožnega ne čuti, delati s peresom za nov list, naj vsaj z naročnino ne hodi za plot.«

V lokalih, kamor zahajamo, zahtevajmo naš list!

Šmernice za našo bodočo stanovsko-šolsko časnikarsko organizacijo

Štirje sovražni časopisi
škodujejo več nego 100.000
mož na bojišču.

Napoleon.

Eno važnih vprašanj naše bodoče skupne organizacije vsega jugoslovanskega učiteljskega in šolskega dijaštva našega stanovskega in šolskega časopisja v okrilju organizacije. Od tega časopisja bo naše gibanje mnogo odvisno; od tega časopisja bo odvisna prožnost naše organizacije. Zato je potrebna, še preden se kaj ukrene v tem oziru, debata, ki nam razpoloži ves kompleks vprašanj, ki so zvezana s to reorganizacijo, in nam razbistri pojme o tem vprašanju.

Stanovsko-politiška glasila.

Neobhodna potreba je, da ostane — oziroma se ustanovi — po en stanovsko-politiški list za področje vsakega višjega šolskega sveta, ki bo razpravljati o lokalnih stanovskih in šolsko-politiških vprašanjih in na ta način razbremenjeval naš centralni stanovsko-politiški list in organizacijo z vprašanji, ki ne zanimajo celokupnosti.

Stremiti bo moral ta list za tem, da se vsa naša načela izvajajo in uveljavljajo pri višem šolskem svetu in drugih šolskih korporacijah v dotičnem področju.

Stremiti bo pa moral tudi za tem, da se vrši gibanje naših okrajnih organizacij dotičnega področja v zmislu naših skupnih načel in taktike, vedno oziraje se na celoto.

Sto in sto je lokalnih vprašanj, ki je potreba, da se prej lokalno izkristalizirajo, preden dozore za celoto in se splošno uveljavijo.

Poleg tega bi morali imeti en skupen organ za jugoslovansko učiteljsko vse države, ki bi razpravljati o važnih vprašanjih celokupnega učiteljskega, o vprašanjih, ki zadevajo izvedbo ministrstva prosvete in se imajo uveljaviti za vso državo. Ta list naj bi bil hkrati informativen list po stanovskem in šolsko-politiškem polju dveh držav in narodov izven kraljestva SHS. Pečati bi se moral v prvi vrsti z materialnimi in pravnimi vprašanji, ki zadevajo učiteljsko vse države.

Hkrati bi pa moral pospeševati gibanje naše centralne organizacije in biti vez med centralo in našimi okrajnimi društvi.

Stvar glavnega urednika bi bila, da bi znal črpati važna lokalna vprašanja po stanovskem in šolsko-politiškem polju v državi in zainteresirati zanje vse učiteljsko v državi.

Vprašanje nastaja le, kateri izmed obeh vrst naj bo tednik in kateri mesečnik, oziroma polmesečnik?

Ako so lokalna gibanja močna in agilna, tedaj bo tudi centrala močna! Tudi je več lokalnih in podrobni vprašanj, ki še niso dovršena in potrebujejo več besede. Zato gradimo prav, če pustimo lokalnim listom tedensko izhajanje in centralnemu glasilu damo resnejšo obliko mesečnika ali polmesečnika. Nikakor pa ne, da bi mu omejili ob važnih slučajih in prilikah izredno izdajanje.

Finančno bi se dalo tudi na ta način lažje rešiti to vprašanje. S propagiranjem močne stanovske zavesti lokalno bo tudi močna stanovska zavest celokupnosti. Dala bi se pa za organizirano učiteljsko vse države uvesti obveznost stanovskega glasila in na ta način izvesti četrti številko v mesecu kot skupno številko.

To glede stanovsko-politiškega glasila!

Pedagoško-znanstveno glasilo.

Idealno izvedljiva bi bila realizacija našega skupnega pedagoško-znanstvenega glasila. V tem oziru se lahko združijo vsi dosedanj pedagoško-šolski listi v veliko pedagoško-znanstveno revijo jugoslovanskega učiteljskega, ki bi bila plod in vodilni organ skupne duševne kulture vsega jugoslovanskega učiteljskega. Revija bi bila lahko velika in lepa, obširna in bi črpala sotruidnike iz vsega jugoslovanskega učiteljskega in znanstvenikov ter bi bila razširjena do zadnjega organiziranega učitelja v državi. V tem slučaju bi razpolagala z močnimi denarnimi sredstvi in bi bila lahko tudi polmesečnik.

Na dobri propagandi stanovsko-politiških glasil bi prospevalo tudi to skupno glasilo naše duševne kulture in duševnega dela.

Glasilo našega učiteljskega dijaštva.

Kot neobhodno potrebni tretji del naše časnikarske organizacije smatram ustanovitev skupnega glasila za naše učiteljske dijaštvo. Tak skupen list za naše stanovsko dijaštvo bo studenec, iz katerega bodo vse naše organizacije črpale neminljivo

moč, in bo poživljajoča sila našim organizacijam v bodočnosti.

Enotnost bo uvedel v naše učiteljsko vprašanje, seznanil in zedinil bo že naše dijaštvo za bodoče skupno delo.

Izvedel bo enotno organiziranje in proučevanje socialnih in gnotnih vprašanj in položaja našega učiteljskega dijaštva.

Do danes stoji naše učiteljsko dijaštvo še samo in osamljeno v boju s svojim socialnim položajem, dokler se ne pribori do kruha; potem vstopi v stanovsko organizacijo, katere deli so mu čestokrat popolnoma nepoznani. Nenaraven prehod!

Naše učiteljsko dijaštvo potrebuje vzgoje enake visokošolskemu samovzgojanju, ker prestopi potem takoj v praktičen poklic; ne pa da se ga vzgaja in postopa z njim, enako kakor s srednješolskim dijaštvom.

Zato organizaciji našega učiteljskega dijaštva, medsebojne zveze in ustanovitve lastnega dijaškega lista ni smatrati kot prepovedan sad in je že enkrat potreba zavreči ta nazor!

Za to se morajo zanimati tudi naše stanovske organizacije in njih zastopniki v šolskih korporacijah!

Vsako tako gibanje morajo naše organizacije — sebi v korist — z vso silo podpirati.

Finančno bi tak list lahko prospeval, če bi bil zasnovan za tako široko podlago in bi bil od tega položaja odvisen tudi njega obseg in izhajanje.

Preosnova »Učiteljskega Tovariša« iz neodvisnega glasila v društveno glasilo.

Prvotno je bil »Učiteljski Tovariš« neodvisno šolsko glasilo in kot tak lastnina prvega urednika in ustanovitelja Andreja Praprotnika in tiskarja R. Milica. Imela sta v tem oziru medsebojno pogodbo. Ko je ta pogodba po smrti tiskarja Milica prenehala, je Praprotnik izročil svoj list Slovenskemu učiteljskemu društvu v Ljubljani.

O tem je poročal tedanji predsednik društva Andrej Zumer na občnem zboru dne 29. grudnia 1890 tako:

»Kot tretji važnejši dogodek v našem društvu naj omenim, da je v teku tega društvenega leta ustanovitelj »Učiteljskega Tovariša«, ravnatelj Andrej Praprotnik, po skoraj tridesetletnem uredovanju ponudil svoj list društvu, katero ga je radostno sprejelo in ima torej od te dobe svoje glasilo.«

Nadalje je poročal na istem zborovanju tov. Ivan Krulc sledeče: »V seji 11. grudnia 1889 se je poročalo o uspešnih pogajanjih s solastnico »Tovarišev«, gospo Miličevu, katere smatra odbor kot dovolj ugodne. S tem si je naše društvo izvolilo »Učiteljskega Tovariša« za svoje glasilo. Volil se je redakcijski odbor, kateremu sta duši v redakciji urednik in začasni lastnik tov. Andrej Zumer, v administraciji pa tov. Fran Kokalj. Gospoda, kdor ve, koliko opravila je z izdajanjem lista, ta ve ceniti delovanje teh mož.«

Preosnova »Učiteljskega Tovariša« v stanovsko-politiško glasilo Zaveze jugoslov. učiteljskega.

Kot glasilo Zaveze slovenskih učiteljskih društev je bil sprva proglašen »Popotnik«, a »Učiteljski Tovariš« je bil glasilo Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani. Oba lista sta bila šolska lista s pretežno pedagoško vsebino.

Najprej se je oglašil »Učiteljski Tovariš« v tem oziru, ki je leta 1897 v 18. številki v članku »Slovenskemu učiteljskemu« pripoznal nesmisel in neekonomičnost dveh enakih pedagoških listov. Med drugim je pisal v tem članku:

»Premalo nas je slovenskih učiteljev ali bolje povedano: smo še vedno premalčni, primanjkuje nam še vedno stanovske zavednosti, da bi mogli vzdržati dva lista z enakim programom.

Lahko si pa pomagamo iz te zagate, če mlajši naših listov izpremenijo svoj program ter postane nekaka »Pedagoška revija«, ali kaj takega ter bi izhajal v mesečnih snopičih. Mislimo, da bi se tudi slavni direktorij Zaveze ne protivil taki pretvorbi.«

Enako je pristal tudi »Popotnik« na to idejo in se izrekel za reorganizacijo obeh listov.

Leta 1899 se je pa oglašil tozadevno v drugi številki »Ljubljanski Zvon« s sledečimi besedami: »Z veseljem smo čitali v 20. in 21. številki lanskega »Popotnika« v nekem dopisu s Kranjskega predlog o preosnovi obeh naših pedagoških listov, izmed katerih naj eden (»Učiteljski To-

variš") goji zlasti šolsko-politiško, a drugi („Popotnik“) zlasti pedagoško-znanstveno smer. To je bila že davno naša misel, ki smo jo nekoč tudi razložili uredniku „Uč. Tov.“, in ki jo je le-ta odobrila ter jo kolikor toliko že začel izvrševati, porabljač svoj list zlasti za obrambo gromotnih interesov učiteljskega stanu —

Tudi drugi predlog „Popotnikovega“ dopisnika je že deloma uresničen; zakaj „Popotnik“ prinaša vobče več pedagoško-znanstvenih sestavkov nego „Tovariš“, in sicer tudi iz peresa srednješolskih učiteljev. — Da bi pa tisti drugi predlog dopisnikov dobil v istini realno podlago, bi bilo treba predvsem, da bi prenehala letargija, v kateri je odreenela večina naših srednješolskih učiteljev, ki so z ne preštevilnimi častnimi izjemami — suhe veje na drevesu naše narodne prosvete.

— — — — — faktum, da naši ljudskošolski učitelji svoje višje srednješolske kolege nadkriljujejo ne le glede stanovske organizacije, ampak tudi v marljivem razpravljanju metodiških vprašanj — — —

— — — — — še vedno smatrajo mnogi naši profesorji proučevanje pedagogike in metodike za nepotrebno, češ, če imajo le znanstveno usposobljenost, vse drugo že samo ob sebi pride . . .

— — — — — Za take prepotrebne metodiške razprave bi bil „Popotnik“ najpriljavnejše glasilo. Izkratka, našega obširnega razgovora jedrnata vsebina je: naši srednješolski učitelji naj se oklenejo „Popotnika“, ki jim postani strokovno glasilo za pedagogiko in metodiko.

Tako je pisal „Ljubljanski Zvon“. Po časopisni debati je prišlo do pozitivnega dela v tem zmislu in realizacije te ideje. Vse gibanje se je preneslo v društva in se je tam izkušalo zainteresirati učiteljske vrste za izvedbo tega načrta. „Uč. Tov.“ poroča v 6. številki l. 1899 pod naslovom „Preosnutev naših pedagoških listov“ sledeče: „Pri zadnjem zborovanju Zaveze se je tudi to vprašanje spravilo na dnevni red, in Zavezina delegacija, ki zastopa posamezna učiteljska društva, je soglasno sprejela predlog, da se preosnuteta naša pedagoška lista glede programa ter stopi direktoriji v ta namen v dogovor s Slovenskim učiteljskim društvom, zastran „Učiteljskega Tovariša“.

Na 30. občnem zboru Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani je poročevalec Jakob Dimnik poročal o tem nastopno:

Odboru Slov. uč. dr. je došlo od Zaveze slov. učit. društev to-le pismo:

Sl. „Slovenskemu učit. društvu“

v

Ljubljani

se najvljudneje naznanja, da je bil pri X. glavni skupščini Zaveze sprejet sledeči predlog tovariša Strmška:

Upravni odbor Zaveze naj skuša doseči, da se dosedanjima slovenskima šolskima listoma omeji delokrog tako, da bo eden neodvisen šolsko-politiški, drugi pa strokovni (pedagoški) list ter da oba preideta v last Zaveze.

Obenem se prosi slavni odbor Slov. učit. društev, da se o tem predlogu posvetuje ter da postavi to pereče in važno vprašanje na dnevni red prihodnjega občnega zbora.

Direktorij Zaveze slovenskih učiteljskih društev v St. Jurju pri Kranju, dne 12. grudnia 1898.

Dragotin Česnik, t.č. tajnik,
Luka Jelenc, t.č. predsednik.

Poročevalec pravi, da se je odbor Sloven. učit. društev na svoji zadnji seji posvetoval o tem vprašanju ter se ujemal popolnoma s predlogom, da bi postal eden naših listov šolsko-politiški, ki bi se potezal v prvi vrsti za ugled in pravice našega stanu, drugi pa bi bil strogo pedagoške vsebine. Odbor se ne protivi prav nič temu, da bi postal „Učiteljski Tovariš“ glasilo Zaveze, ni pa se mogel sprijazniti še z mislijo, da bi postal naš list hkrati tudi last Zaveze. V tem slučaju bi postalo Slov. učit. društvo brezpomembno ter izgubilo moč, vpliv in veljavo, ki jo je imelo do danes med kranjskim učiteljskim, ker bi mu manjkalo prave življenske moči —

Na podstavi povedanega predlaga poročevalec, da se sprejme ta-le odborov sklep:

„Odbor Slov. učit. dr. je v principu za to, da se preustroji naša dva strokovna lista v zmislu podanega predloga. Kdaj in pod kakimi pogoji postani „Učit. Tovariš“ glasilo in last Zaveze, o tem naj se pogaja novi odbor z direktorijem Zaveze ter skliče na podstavi teh pogajanj v ta namen izredni občni zbor med letom.“

O tem predlogu se je vnela živahna razprava. Tov. Česnik je stavil svoje predloge. (Glej „Uč. Tov.“ št. 6., 1899). Pri glasovanju je bil sprejet predlog, da se sprejme predlog odbora z dostavki Česnikovih predlogov, ki se izročijo odboru v posvetovanje.

Vršila so se nadaljnja pogajanja in dne 23. vel. travna l. 1899 je sklical Slov.

učit. dr. izredni občni zbor, na katerem se je razpravljalo o preosnovi in predaji „Učiteljskega Tovariša“ ter so po daljših debatah obveljale te-le določbe:

1. Dolg, ki ga ima Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani pri mnogih naročnikih „Učit. Tov.“ iztirja Zaveza slov. uč. društev. Dve tretjini iztirjanega dolga odda Slov. učit. dr., ena tretjina ostane Zavezi. Vsa došla vplačila dolžnikov zaračunava na stari dolg.

2. Od čistega dobička, ki ga bo prinašal „Učiteljski Tovariš“, plača Zaveza slov. učit. društev na leto 20 % Sloven. učit. društvu v Ljubljani. Čisti dobiček dohodkov „Učiteljskega Tovariša“ se zaračunava po odbitih stroških za tisk, uredništvo in upravnštvo.

3. Račun o dohodkih in stroških „Uč. Tov.“ ima pravico pregledovati Slov. uč. društvo.

4. Ako Zaveza preneha ali ako mora list opustiti, preide „Uč. Tov.“ zopet v last Slov. učit. društva, in sicer brez dolga.

5. Slovensko učit. društvo ne sme ustanoviti novega lista, dokler je „Učit. Tov.“ last Zaveze slov. učit. društev.

6. Če bi ustanovila Zaveza namesto „Uč. Tov.“ nov list, ostanejo v veljavi vsi zgoraj navedeni pogoji.

7. „Učiteljski Tovariš“ preide v last Zaveze dne 1. prosinca 1900 leta.

Občni zbor Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani je te točke sprejel in s tem je „Učiteljski Tovariš“ prešel v last Zaveze slovenskih učiteljskih društev.

Že v 25. številki l. 1899 napoveduje „Učiteljski Tovariš“ sledeče:

„Pri XI. skupščini bomo prekrstili „Zavezo slovenskih učiteljskih društev“ v „Zavezo (avstr.) jugoslovanskih učiteljskih društev“ ter tako sprejeli z gorkim srcem, z bratsko ljubeznijo in z odprtimi rokami v svoje vrste hrvatske tovariše s Primorja in iz Dalmacije. Ustanovili bomo tako veliko četo (avstr.) jugoslovanskega učiteljskega, ki bo združeno v pravi kolegialnosti in v srčni ljubezni! . . .“

V tem zmislu je prinesel tudi „Učit. Tov.“ nov uredniški program leta 1900, ki ga prinašamo na drugem mestu.

Formalno je pa prevzela delegacija Zaveze „Učiteljskega Tovariša“ kot svojo last na XI. skupščini Zaveze v Gorici leta 1899, kakor čitamo v poročilu, ki se glasi: „V poročilu o prevzetju „Učiteljskega Tovariša“ v last Zaveze je poročal tov. Česnik. Po pojasnilu predsednika je odobrila delegacija stavljene predloge, pod katerimi odda z novim letom Slov. učit. društvo v Ljubljani svoje glasilo Zavezi.“

Prva besedica „Učiteljskega Tovariša“.

Vam trkam na vrata, me v hišo pustite, prijazno podajam vam prvič roko! Prostor pri sebi mi kaj dovolite in gosta sprejmite, vs presim lepó! Ljubezen do vas me je k vam pripeljala, ljubezni pa tudi vas prosim za dar; ta vez naj bi trdno nam srca vezala, da ločil ne bo nas nobeden vihar!

Andr. Praprotnik
v 1. št. „Učit. Tov.“ leta 1861.

Uredniki „Učit. Tovariša“ v dobi 60 let.

Prvi urednik „Uč. Tovariša“ je bil Andrej Praprotnik, ki je bil hkrati ustanovitelj lista. Prišel ga je urejevati leta 1861 ob novem letu in ga je urejeval do leta 1873. O njegovem odstopu piše Marn v „Knjigi Slovenski v XIX. veku“: „Čimbolj je „Tovariš“ priporočal slogo in združenje, tembolj so učitelji šli narazen, in popolni razkol je provzročil spis poročilu tuk. c. kr. izobraževališča „Zur Lehrerfortbildung in Krain“, kjer glavni učitelj vitez Garibaldi napada slovensko šolstvo in učiteljsvo, češ, da bi boljše bilo, ko bi „Uč. Tovariša“ nikdar ne bilo na svetlem, in prej ko bi poginil, koristneje bi bilo itd. Temu nasproti je več udov Slov. uč. društva pošteno odgovorilo v dveh knjižicah, v slovenski in nemški: „Nadaljevalno izobraževanje ljudskih učiteljev na Kranjskem, pa: „Zur Lehrerfortbildung in Krain!“

To vse ni nič pomagalo! Ustanovilo se je novo društvo „Kraimischer Lehrerverein“, prvomestnik mu je bil pl. Garibaldi in nov nemški šolski list „Laibacher Schulzeitung“, urednik mu J. Zima, in nov slovenski šolski list „Slovenski Učitelj“ v Mariboru, urednik mu J. Lapajne, ki so pričeli svoje delovanje v duhu novih šolskih postav.

Zaradi tega Andrej Praprotnik, oče premožni rodovini, ravnatelj ljudske šole v mestu, čigar načelnštvo mu ni bilo prijazno, član c. kr. deželne šolskega sveta

itd., izroči urejevanje „Učit. Tov.“ z novim letom 1873 Mateju Močniku.

Matej Močnik je prevzel uredništvo „Uč. Tov.“ ko so se bili učitelji že razšli v dva tabora, in boriti se mu je bilo ne le z nemškimi in nemškutarškimi, temveč tudi s slovenskimi tovariši v domačem taboru.

Sam je priznal, da hoče voditi list v konservativnem duhu in to njegovo stališče in program sta mu donesla mnogo borb.

Marn piše v svoji razpravi „Knjiga slovenska v XIX. veku“ o tem: „Kar je srednji vek v zgodovini — jako grajan, a tudi jako hvaljen, to je primeroma Močnikov „Učit. Tov.“ od leta 1873 do 1881 med dosedanjimi letniki.“

Bavil se je Močnik zoper „Laibacher Schulzeitung“, „Laibacher Tagblatt“, „Laibacher Zeitung“, „Österr. Schulbote“; pa tudi slovenski listi so mu nasprotovali, tako „Slovenski Učitelj“, poslej „Popotnik“ na Štajerskem, „Šola“ na Gorškem.

V 24. številki „Učiteljskega Tovariša“ leta 1881 izroča Močnik uredništvo in piše v „Naznanilu“: „Podpisani izročam zaradi bolehnosti „Tovarišev“ uredništvo zopet temu, od kogar sem ga prevzel, to je njegovemu ustanovitelju Andreju Praprotniku.“

Andrej Praprotnik ga je nadalje urejal od novega leta 1882 do konca leta 1889.

V nekrologu Praprotnikovem čitamo v 14. št. „Tov.“ l. 1895: „Tako in enako je deloval Praprotnik s svojim „Tovarišem“, kojega je ljubil in negoval, kakor punčico v očesu — v blagor slovenskega šolstva in v prid slovenskega učiteljskega.“

— „Vendar je čutil, da se mu mladi učiteljski naraščaj ne približuje. — In na občnem zboru Slov. učit. društva je moral urednik slišati, da nekateri niso zadovoljni s „Tovarišem“ ne glede vsebine, ne glede pisave.“

V sklepnem govoru obžaluje predsednik, da se je letos že tudi med učiteljskim pokazal vpliv politične nesloge in pogubnega strankarstva: opominja tovariše, naj se, ako se že drugi stanovi vdajajo strastem političnega življenja, naj se vsaj oni v svojem vzvišenem poklicu ne puste zapeljati od krivih prerokov dvomljive slave, ampak naj zvesto in vztrajno, izpolnjujejo svoje svete dolžnosti, v prijaznosti in ljubezni med seboj žive ter tako dajejo lep zgled ljudstvu in izročeni mladini; to bo najboljši dokaz politične zrelosti in stanovske sposobnosti.“ (Marn: „Knjiga Slovenska v XIX. veku.“)

„K novemu letu 1886 priznava urednik, da se mora „Tovariš“ boriti z mnogobrojnimi domačimi in tujimi nasprotniki — prišli so zares resni, izobilni časi.“

„O načrtih za versko šolo ni dal „Tovariš“ niti Slov. učit. društvo nobene izjave; pač pa je „Laibacher Schulzeitung“ grdo jela mlattiti po „Tovarišu“ in kranjskih mračnjakih med učitelji — (Marn: „Knj. Sl. v XIX. veku.“)

Na to je krepko odgovoril „Tov.“ v obrambo in pojasnilo.

To leto se je osnovala Zaveza.

„Na l. obč. zboru Zaveze slov. učit. društev je moral skromni Praprotnik čuti smrtno obsodbo svojega duševnega otroka. Stavil se je predlog, naj preneha „Učit. Tov.“ v Ljubljani in naj „Popotnik“ v Mariboru postane društveno glasilo Zaveze, kar je zbor naposled tudi sprejel.“

Zaradi sloge, pravi na to Praprotnik, pripravljen sem takoj odločiti uredništvo, a kaj poreče k temu založništvo, tega tukaj ne morem odločiti.

„Ta predlog ga je žalil do dna njegove plemenite duše, misleč si, nevaležnost je plačilo sveta. V njegovo radost se želja „Tov.“ nasprotnikov ni izpolnila, temveč zgodilo se je ravno nasprotno. „Tov.“ se je upri svojim nasprotnikom, svest si zasluga, kojih si je pridobil za slovensko šolstvo in učiteljsvo.“ („U. T.“ 1895, 14.)

„Da nekateri mladi učitelji s „Tov.“ niso bili zadovoljni, k temu je pripomogel kolikor toliko tudi „Jezičnik“, zlasti obširno o Svitoslavu in Danici. Sicer je istina, da bi brez „Jezičnika“ ne bilo „Tovariša“ in nasproti brez „Tovariša“ bi tudi ne bilo „Jezičnika“. Čast, komur čast!“ („Uč. Tov.“ „Knjiga Slov. v XIX. veku“ 1891. A.)

Praprotnik se je v zadnji štev. leta 1889 poslovil od uredništva „Uč. Tov.“, kjer piše: „Z Bogom! Teži me že uredovanje lista, in sklenil sem, da odločim večletno breme in svojega ljubega, starega „Učiteljskega Tovariša“ izročim mlajšim, krepkejšim močem. Minulo je že devetindvajset let, kar sem ustanovil in mislim, da tudi na pravo podstavo postavil prvi slovenski šolski list na Kranjskem, s katerim sem mnogokrat prav tečajno, trdo ledino oral ter vendar z blago pomočjo svojih zvestih prijateljev

in sodruznikov srečno priromal do današnjega dneva.“

Z novim letom 1890. je prevzel uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ Andrej Žumer, ki ga je urejeval do konca leta 1893. Držal se je strogo svojega uredniškega programa. Učiteljsvo je imelo vedno večje zahteve do lista, posebno da bi večkrat na mesec izhajal.

Sotrudništvo je naraslo, smer lista se pa ni izpremenila, in tako pravi Žumer sam v uvodu leta 1891: „Izvrševali smo program po svojem prepričanju stvarno, mirno in brez strasti. — Radi bi ustregli tudi izraženi želji, da bi list izhajal po trikrat na mesec. To pa je odvisno od sotrudnikov in naročnikov. — Ako list pridobi vsaj za tretjino več naročnikov in novih vztrajnih sotrudnikov, mogoče bo de tudi tej želji ustreči.“

Prinašal je tedaj „Tov.“ spise, ki imajo še danes svojo zgodovinsko vrednost. Tako je naznanil Žumer leta 1891: „Izmed obljubljenih obširnih spisov omenimo nastopne: Č. g. prof. kanonik J. Marn bo de v „slovenski knjigi v 19. veku“ obravnaval časopise „Vedež“, „Vrtec“ in „Učiteljski Tovariš“, torej stvarino, ki je v najožji dotiki z razvojem slovenskega šolstva.“

Zgodovinar naših stanovskih razmer ne more prezreti tega spisa.

Učiteljsvo je hotelo imeti potom Slov. uč. dr. — v katerega last je prešel „Tov.“ — vedno več vpliva na list. Debate o društvenem glasilu so bile jako živahne.

Tako je pri razgovoru o društvenem glasilu predlagal na občnem zboru dne 28. decembra 1891. tov. Luka Jelenc nastopno:

1. Časnikarstvo je v sedanjih časih neprecenljivo, ker zagovarja stanovske koristi; tako naj bi tudi „Tovariš“ več takega gradiva prinašal, zato bi moral imeti poseben šolsko-politični oddelek.

2. On prinaša premalo pedagoških učnih preskusov.

3. Prinašal raj ba list tudi obširnih poročil od drugih slovanskih ljudskih šol, ker to učitelje navdušuje.

4. Po izreku „Es lebe hoch die Konkurrenz“ naj „Tovariš“ razpiše nagrade, ker potem nam bo došel marsikateri dober članek, ki sedaj drugam roma.

5. Listki bi morali biti drugačni. — Ako pišejo o plačah, katere so za nas resna stvar, ne smeli bi jih kot neresne jemati.

6. Ali je odbor z urednikom sklenil kako pogodbo? Če ne, naj jo napravi!

Predsednik (Žumer, ki je bil hkrati urednik) mu odgovori: List urejati je jako težko, posebno ako ima vse jeden v roki in še ta je z mnogim drugim delom preobložen. Sedaj ho vse drugače in lažje, ker bo po pravih odbor urednika volil in se bo delo med odbornike razdelilo.

Res je, da je imel list letos malo učnih preskusov, ali pomisliti je treba, koliko prostora je letos listu vzela deželna konferenca in uredba učiteljskih plač, kar je za učiteljsvo vendar velike važnosti.

Kar se listka tiče, bodi omenjeno, da se je pred letom ravno to zahtevalo. Da so pa listki največ obravnavali naše plače, s tem kaže, da še nismo tako plačani, kakor bi morali biti.

Dosedaj ni bilo mogoče nagrad razpisavati, ker se je moralo gledati, da je list izhajal. Če ho pa z čehodki drugače, se bo tudi to lahko storilo. „Es lebe hoch die Konkurrenz“ je res, zakaj idealni so skoro izginiti; in samo zaradi konkurence. Pri nas pa vendar te ni toliko bomena, odvisno bo to od novega odbora, kako se bo list urejeval.

Odbor z urednikom ni sklenil nobene pogodbe, ker je ni bilo treba. List je prevzel urednik le za toliko časa, da so bila pravila potrjena, po katerih bo list postal društvena lastnina. Skupno mu pa odgovori, da se je go svojih slabih močeh za list trudil.

Le kratko dobo je Žumer urejal list, ker že z novim letom 1894 ga je prevzel Jakob Dimnik.

V tej uredniški dobi je bilo najvažnejše in najhujše leto 1896 in 1897. V tej dobi se je list že faktično izpremenil po vsebini v stanovsko-politiški list.

Postal je stanovsko-politiški list in to smer krepko zastopal. Posebno krenki so bili uvodni članki.

Naš govori „Učit. Tov.“ sam: V prvi številki leta 1896 „Svojim o svojem“ niše o smotru lista: „Našemu stanu pomoči do popolne samostojnosti, do ugleda v javnem življenju, do še večjih uspehov na pravem torišču — v naših šolah, kakor jih zahteva naš zakon — to bodi našemu listu prvi in glavni, reči smemo, edini namen.“

— Skrbimo v prvi vrsti sami, da nam ne bo mogel nihče metati blata na našo čast, bodimo zavedni v svojem poklicu,